

Aliona DOSCA

COMPETENȚELE TRADUCĂTORULUI DE TERMINOLOGIE JURIDICĂ (abordări și concepții)

Noțiunea de „competență” este definită drept „capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a problemei în discuție...” [1, pag. 203]. Pentru a stabili sensul „competenței unui traducător” este necesară punctarea următorului aspect: traducătorul procesează texte. La fel ca orice participant la actul comunicării, el trebuie să poseze anumite cunoștințe și abilități proprii tuturor celor ce comunică, or – traducerea este o comunicare specială, care se realizează în cel puțin două limbi diferite.

Lista plauzibilă de abilități, sugerată de *Johnson* și *Whitelock*, este următoarea:

„...traducătorul profesionist (care traduce texte de specialitate) are nevoie de cunoștințe referitoare la:

- limba-țintă (LT),
- tipul de text,
- limba-sursă (LS),
- domeniul din care face

parte subiectul traducerii (cunoștințe din „lumea reală”),

– analiza contrastivă...”.

Este incontestabil faptul că un traducător profesionist trebuie să mai știe:

- a structura afirmațiile (noțiuni de semantică);
- a sintetiza și a analiza enunțurile pentru a transmite un mesaj (noțiuni de sintaxă);
- a realiza un text cu ajutorul propozițiilor (noțiuni de pragmatică).

Nerespectarea exigențelor menționate duce la incoerența textului tradus. Fără primele două traducătorul nu ar putea înțelege sensul cuvintelor, iar fără ultima cerință textul s-ar reduce la sensul semantic dat de enunțurile care, deși s-ar putea caracteriza prin coeziune formală, nu ar fi coerente din punct de vedere funcțional. În **Linguistics and natural language processing** V. Raskin afirma: „Având în vedere că traducerea lingvistică are drept scop obținerea unei competențe egale cu cea a vorbitorului nativ, o teorie a traducerii din perspectiva lingvisticii aplicate ar trebui să urmărească egalarea competenței traducătorului cu cea pe care o are vorbitorul bilingv nativ”.

Unii lingviști acceptă dihotomia competență-performanță, alții o resping.

Prezentăm în continuare „competențele traducătorului pro-

fesionist”, bazate pe patru componente, menționate și de Roger T. Bell [2, pag. 59-60]:

1. **Competența gramaticală**, care presupune cunoașterea codului lingvistic al regulilor de formare a cuvintelor, de pronunție / scriere și de structurare a propozițiilor;

2. **Competența sociolingvistică**, ce presupune abilitățile necesare și capacitatea de a utiliza și de a înțelege enunțurile în context, de a percepe sensul lor real, conferit de subiect, de context, de statutul participanților, de scopul interacțiunii etc.;

3. **Competența de discurs**, care presupune capacitatea de a combina forma și sensul pentru a obține texte scrise sau orale de diferite genuri, cu un caracter unitar. Unitatea sensului literal sau a sensului ce rezultă din contextul social trebuie să fie dată de coeziune și de coerență;

4. **Competența strategică**, care presupune cunoașterea și utilizarea strategiilor de comunicare, cu scopul eficientizării comunicării și pentru compensarea eșecurilor.

În afară de competențele lingvistice, este necesar ca traducătorul să posede și competențele de comunicare specifice fiecărei culturi, care constau în:

1. Cunoașterea codului și a convențiilor care guvernează și care restricționează comunicarea,

precum și capacitatea de a folosi convențiile respective;

2. Cunoașterea opțiunilor de exprimare, precum și capacitatea de utilizare a celor trei macrofuncții ale limbajului (ideatică, interpersonală și textuală).

Rolul primordial în acest caz îl are „competența strategică”, or, un traducător se distinge printr-o „competență strategică” specială.

Analizând din altă perspectivă această problemă, se poate deduce că unui traducător în devenire ar trebui să i se reducă domeniul în care urmează să se perfecționeze (domeniul, în acest caz, s-ar baza pe competența lui strategică) prin extinderea competenței în celelalte trei domenii.

Procesul de desfășurare a studiilor de traducător / interpret la Universitatea din Viena reprezintă un exemplu elocvent în ceea ce privește combinarea armonioasă a celor patru importante competențe.

DATE FACTOLOGICE

Universitatea din Viena pregătește traducători / translați care sunt ulterior autorizați la Centrul de Științe Translatoice (Zentrum für Translationswissenschaft – ZfT). Centrul are la baza activității sale șase directive:

1. Studiu de *Bacalaureat* (domeniu: traducerea scrisă / orală – **Übersetzen / Dolmetschen**),

2. Studiu de *Masterat* (domeniul: traducere specializată și terminologie – **Fachübersetzen und Terminologie**),

3. Studiu de *Masterat* (domeniul: traducere orală și traducere scrisă – **Gesprächsdolmetschen und Übersetzen** – cu puncte principale: „traducere în relații de afaceri / întreprinderi” – **Geschäftsdolmetschen / Unternehmens- / Verhandlungsdolmetschen**; „traducere la tribunal” – **Gerichtsdolmetschen**; „traducere în domeniul social-medical” – **Dolmetschen in medizinischen und sozialen Einrichtungen**; „traducerea actelor juridice” – **Übersetzen von Schriftstücken / Urkundenübersetzen**),

4. Studiu de *Masterat* (domeniul: traducere orală la conferințe – **Konferenzdolmetschen** – cu prioritățile: „traducerea simultană și consecutivă la conferințele specializate în politică, economie, drept, științe, medicină, tehnică” – **Konsekutiv – / Simultandolmetschen bei Fachkonferenzen aus Politik, Wirtschaft, Recht, Wissenschaften, Medizin, Technik**),

5. Studiu de *Masterat* (domeniul: traducere din mass-media și literară – **Medien- und Literaturübersetzen** – cu prioritățile: „traducerea prozei narrative” – **Übersetzen von Erzählprosa**; „traducerea textelor scenice” – **Übersetzen von Büh-**

nentexten; „traducerea textelor științifico-publicistice” – **Übersetzen von publizistischen Sachbüchern**; „traducerea textelor publicitare” – **Übersetzen von Werbetexten**; „traducerea textelor istorico-artistice” – **Übersetzen von kunsthistorischen Texten**; „subtitrarea și sincronizarea filmului” – **Film: Untertitelung und Synchronisierung**),

6. Studiu de *Doctorat* (planul de studiu este subordonat celui de doctorat în filozofie – **Doktoratsstudium der Philosophie**).

Acest Centru oferă, în cadrul studiilor de Bacalaureat, posibilitatea de a opta pentru una sau mai multe din cele 13 limbi de instruire (ca limbi de bază sau secundare): germana, engleza, franceza, italiana, japoneza, poloneza, portugheza, româna, rusa, sârbo-croata, spaniola, ceha, maghiara. Studiile de Bacalaureat asigură competența în domeniul traducerii orale / scrise și servesc drept introducere în științele traductologice și în domeniul terminologiei.

În aceste grupe se predau disciplinele necesare formării aptitudinilor generale pentru operarea cu terminologia din orice domeniu de referință – modulul **Grundausbildung** (economie, drept, tehnologii informaționale etc.).

Acest studiu constă din două secțiuni: prima include studiul de bază (**Grundstudium**), iar după acesta – în funcție de optarea

pentru o anumită „ramură de studiu” (**Studienzweig**) – urmează cea de-a doua, care presupune specializarea fie în „instruirea în traducerea orală” (**Dolmetschausbildung**), fie în „instruirea în traducerea scrisă” (**ÜbersetzerInnenausbildung**).

Se organizează activități didactice (**Lehrveranstaltungen**) în formă de prelegeri (**Vorlesungen**), colocvii (**Kolloquien**), seminare (**Seminare / Proseminare**), exerciții practice (**Übungen**) sau meditații și conversații (**Repetitorien / Konversatorien**) – în domeniul juridic și cel economic (cursurile fiind predate de juriști, avocați, experți în domeniu sau profesori specializați în general în terminologie, traducere și metodică translatorică): *Grundbegriffe des Rechts und der Wirtschaft, Internationale Organisationen, Desktop Publishing in der Translation, Behördendolmetschen und Urkundenübersetzen* etc. După susținerea examenelor de Bacalaureat, studenții devin experți, profesioniști (**Kulturexpert**), dar nu sunt considerați „traducători licențiați”.

Printre viitorii traducători /

* Pentru cititorul interesat: alte informații despre activitățile didactice de la Universitatea Viena puteți găsi pe pagina web a universității – www.univie.ac.at (Studium / Studienprogrammleitung Übersetzen und Dolmetschen, Vorlesungsverzeichnis)

interpreți, la acest Centru își fac studiile și așa-numiții **Forscher mit Interesse an Wissenschaft** (magiștri, doctoranzi, inițiatori de proiecte etc.), care, oficial, pot fi înmatriculați la o altă facultate, specialitate, dar care pot asista și la cursurile sau seminarele propuse de acest Centru. (**Die Wissenschaft und ihre Lehre ist frei”: Art. 17 Staatsgrundgesetz, 1867.**)

Iată lista activităților didactice propuse de Centrul de Științe Translatorice în grupele pentru vorbitorii de limba română („native speaker”) exclusiv cu scopul de a instrui traducători / interpreți:

1. Traducerea orală: română-germană (exercițiu practic).
2. Traducerea consecutivă: română-germană (exercițiu practic).
3. Limbajul specializat juridic și economic al României (prelegere, exercițiu practic).
4. Limbaje specializate ale limbii române (prelegere, exercițiu practic).
5. Competența textului: română (exercițiu practic).
6. Limbajul juridic al României (exercițiu practic).
7. Introducere în traducere: română-germană (prelegere, exercițiu practic).
8. Traducerea consecutiv-comunicativă: română-germană (exercițiu practic).
9. Traducerea simultană:

română-germană (exercițiu practic).

10. Culturologia României (exercițiu practic).

Doar prin valorificarea cunoștințelor acumulate, prin demonstrarea abilităților lingvistice și a rezultatelor de la examene sau diverse alte probe se asigură și viitorul specialistului.

Scopul instructiv al studiilor de Masterat (cu durata de 4 semestre) rezidă în obținerea competențelor profesionale pentru traducerea textelor de specialitate din domeniul economic, juridic, științific, tehnic ș.a. și pentru acumularea cunoștințelor profunde în domeniile: tehnologii translatorice, management terminologic, comunicare transculturală specializată, documentare tehnică, competențe științifico-analitice.

Structura studiului de Masterat presupune module obligatorii și module combinatorii opționale. De exemplu, programul de studii pentru Masterat în domeniul „traducere specializată și terminologie” constă din 6 module (modulele sunt divizate, la rândul lor, în prelegeri, seminare, exerciții practice) și se încheie cu o lucrare de magistru – 30 ECTS (**Magister-Arbeit**):

1. *Bazele științifice ale comunicării specializate interculturale* (16 ECTS) – **Wissenschaftliche Grundlagen der interkulturellen Fachkommunikation**;

2. *Managementul terminologic, științific și al conținuturilor / Tehnologii de traducere* (14 ECTS) – **Terminologie-, Wissens- und Contentmanagement / Übersetzungstechnologien**;

3. *Traducerea (specializată) în drept și în economie* (12 ECTS) – **Fachübersetzen in Recht und Wirtschaft**;

4. *Traducerea (specializată) în tehnică și în științe* (12 ECTS) – **Fachübersetzen in Technik und Wissenschaften**;

5. *Limbe specializate* (12 ECTS) – **Fachsprachen**;

6. *Cursuri opționale din alte programe de Masterat* (12 ECTS) – **Freie Wahlfächer**.

După încă doi ani studenților li se decernează titlul de magistru în filozofie (respectiv – în specializarea sau ramura de studiu aleasă – **Erlangung des Magistergrades der Philosophie aus der Studienrichtung Übersetzen- / Dolmetschausbildung, Studienzweig Übersetzungsausbildung oder Dolmetschausbildung**) și devin, astfel, traducători autorizați.

Aici se impune următoarea întrebare: Oare acești traducători sunt cu adevărat specializați în domeniul sau branșa în care vor efectua traduceri în viitor? Teoretic – da. Cunoștințele generale și specializate au fost asimilate, numărul de credite a fost acumulat. Practic însă – nu. Doar experiența

În cadrul unei uniuni a traducătorilor, asociații, birouri sau alte societăți i-ar putea specializa *in grosso modo* și le-ar oferi posibilitatea să-și demonstreze abilitățile și competențele. Traducătorii care urmează și studiile de doctorat au posibilitatea de a cerceta științific o temă cu o anumită directivă (de ex. traducerea actelor juridice sau traducerea în cadrul dezbaterilor juridice la Curtea Supremă etc.), de a confrunța, în mod independent, diverse dezbateri științifice și de a valorifica rezultatele științifice printr-o contribuție proprie superioară (**Dissertation**)

ACTIVITATEA PROFESIONALĂ A TRADUCĂTORULUI / INTERPRETULUI

Odată cu implementarea Legii Federale cu privire la experții și traducătorii autorizați și licențiați juridic, în Austria (**Bundesgesetz über die allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Sachverständigen und Dolmetscher – SDG**) au fost modificate și condițiile de înscriere a candidaților la concursul de traducător / interpret pe lângă Curtea de Judecată. Uniunea Austriacă a Interpretilor de pe lângă Tribunal (**Österreichischer Verband der Gerichtsdolmetscher – ÖVGD**), care are nevoie de absolvenți cu experiență de muncă în calitate de „interpreți / traducători”. Pen-

tru absolvenții cu specialitatea „Instruire în domeniul traductologiei” – **Übersetzer- und Dolmetscherausbildung** – este necesară prezentarea unui act care ar certifica doi ani de experiență profesională în domeniu, iar pentru candidații la alte specialități – cinci ani de experiență în domeniu.

Deoarece cererea este mare pe piața muncii din Viena, sunt atrași mulți vorbitori de limba română (inclusiv un număr redus de cetățeni ai Republicii Moldova, în schimb – foarte mulți români din România, Serbia, Ungaria). Iar pentru a se stabili pe teritoriul Austriei, acești cetățeni sunt obligați să semneze acordul de integrare (**Integrationsvereinbarung**), prin care acceptă studiarea limbii germane.

Activitatea de traducere, pentru un viitor expert în traducere juridică, este exersată la următoarele Curți de Judecată din Viena: **Jugendgerichtshof, Oberlandesgericht, Oberster Gerichtshof, Verwaltungsgerichtshof, Verfassungsgerichtshof, Handelsgericht**.

Comisariatele de poliție de sector și instituțiile administrației publice din Viena (**Bezirkspolizeikommissariate, Magistratsabteilungen-MA, Kundenservicezentren**) angajează noi traducători (**Kommunal- / Asyl- / Behördendolmetschen**) de limbile rusă, română,

turcă, arabă, sârbo-croată etc. (faptul este motivat de imigrația de cetățeni de proveniență străină care nu cunosc limba germană).

Pentru exercitarea profesiei de traducător / interpret pe lângă un Tribunal din Viena nu este suficientă cunoașterea limbii germane și a unei limbi străine, fiind necesară și cunoașterea sistemului de drept și de judecată austriac, precum și a țării, în a cărei limbă se efectuează traducerea. În ceea ce privește exprimarea în scris a traducătorului, cunoașterea limbii germane și a limbii străine la nivel de gramatică, sintaxă și ortografie este o exigență primordială. Atenția, exactitatea și corectitudinea traducerii sunt de o importanță majoră, deoarece interpretul de pe lângă Tribunal devine, automat, o persoană în putere să emită acte și documente cu sigiliu de valoare oficială.

Importante pentru exercitarea activității de interpret pe lângă Curte sunt flexibilitatea și mobilitatea (în special pentru traducere orală).

În cadrul actului de traducere nu sunt neglijate noțiunile complicate. Se permite, în cazul traducerii juridice, substituirea noțiunilor complicate prin cuvinte univoce sau explicarea acestora (traducere explicativă). De nenumărate ori acuzatul sau victima

sunt persoane care provin din structuri sociale vulnerabile, unde limba este vorbită și percepută la nivel de expresii cotidiene sau argouri. De aceea e necesar ca traducătorul / interpretul să cunoască aceste expresii pentru ca în aceste situații comunicarea și înțelegerea dintre părți să se realizeze cu succes.

De aceea se și pun în discuție aceste „competențe” ale traducătorului. Traducătorul de acte juridice, interpretul pe lângă Curte este persoana care trebuie să înțeleagă exact sensurile și nuanțele acestora și să le medieze receptorilor (judecătorului, procurorului, autorităților de poliție, avocatului, martorului etc.). Mesajul trebuie să păstreze informația din limba-sursă, să ajungă la destinatar fără modificări, să fie corect și exact din punct de vedere lingvistic, și, în cele din urmă, prin respectarea acestor cerințe, să producă efect pozitiv prin inteligibilitate.

În concluzie, competențele gramaticale, sociolingvistice și de discurs pentru pregătirea unui viitor traducător sunt asimilate universitar în cadrul studiilor de Bacalaureat (3 ani) și a celor de Masterat (2 ani). Competența strategică e acumulată în mod individual în urma diverselor activități de traducere (experiență profesională).

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, 1998.

2. Roger T. Bell, *Teoria și practica traducerii*, București, Editura POLIROM, 2000.

3. *Probleme actuale de traducere și terminologie*, Centrul Național de Terminologie, Chișinău, 2002.

4. Kadric Mira, *Dolmetschen bei Gericht: Erwartungen, Anforderungen, Kompetenzen*, Wien, WUV-Univ.-Verlag, 2001.

5. Mary Snell-Hornby, Hans G. Höning, Kussmaul, Peter Schmitt, *Handbuch Translation*. II. verbesserte Auflage, Tübingen, Stauffenburg Verlag, 1999.

6. Hale Sandra B., *The discourse of court interpreting. Discourse practices of law, the witness and the interpreter*, Amsterdam, Benjamins, 2004.

7. Browker Lynne, Pearson Jennifer, *Working with Specialized Language. A practical guide to using corpora*, Routledge, 2002.

8. Sandrini Peter, *Übersetzen*

von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache, Tübingen, Narr.-Forum für Fachsprachen-Forschung, 1999.

9. Pöchhacker Franz, *Dolmetschen. Konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen*, Tübingen, Stauffenburg, 2000.

10. Schnitt Peter, *Cross-cultural communication. Geschäftsverhandlungen mit fremden Kulturen*, Wien, Wirtschaftskammer Österreich, 1999.

SUPPORT INFORMAȚIONAL

1. Projektzentrum Lehrentwicklung: www.univie.ac.at/lehrentwicklung

2. Virtuelles eLearningCenter: www.elearningcenter.univie.ac.at

3. Zentraler Informatikdienst: www.univie.ac.at/ZID/elearning/

4. Universität Wien: www.univie.ac.at

5. www.juridicum.at

6. Österreichischer Verband der Gerichtsdolmetscher – ÖVGD: www.gerichtsdolmetscher.at

Viena, 10.04.2006